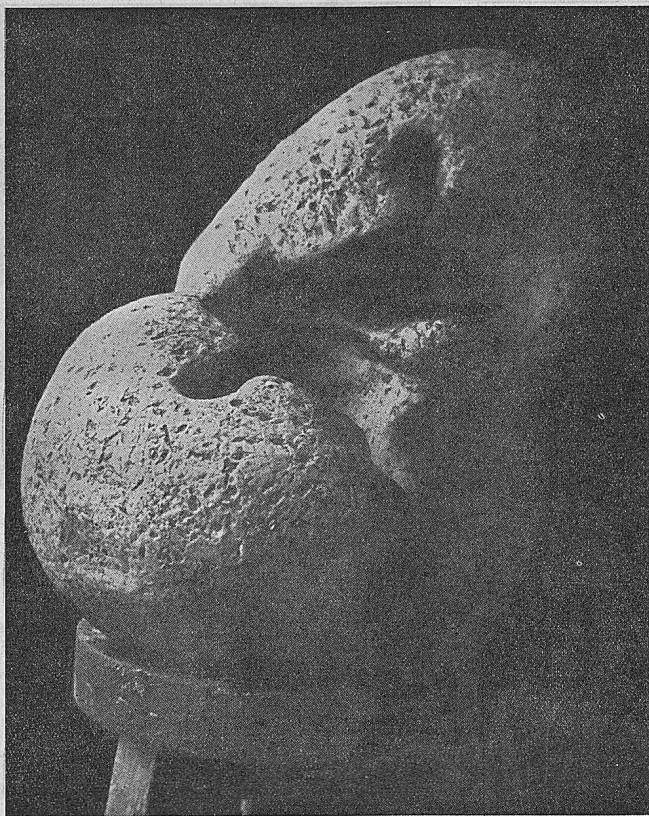

šao najdalje. Prizor kad Francois očekuje u svojoj sobi posjetu župnika, očarava. Njegova unutarnja nesigurnost, slom ideja, tjeraju ga da nekoliko puta promijeni pozu u kojoj će dočekati posjetioca, nalazi štiti, paravan, fasadu u uzimanju knjige u ruke, u stavljanju naočala, u nonšalantnoj zavaljenosti na krevet. Samoizigravanje će nestati tek u trenutku, kad rješši svoj unutrašnji nesklad, a to stresanje poza će opet biti izraženo u jednostavnom pokretu — skidanju naočala... Chabrollov je slika, za razliku od „čistih“ esteta Mallea i Astruca, podređena specifičnoj realnosti likova. Dekor također. Kad protagonist doživljava košmar, kad se nalazi na granici realnog i irealnog, kamera se zamućuje, postaje gotovo nestvarna, onirička — tako je za Charlesova lutanja poslije kraha na ispitu, takav je za Francoisove potrage za Sergeom, u noći rađanja Sergeovog sina. Ljepota bijesne na časove, u jednom odrazu svijetla u kosi, u časovnoj kompoziciji, što mi daje nade da negdje u Chabrolu postoji i slikar. Duboko skriven, istina.

Upravo primjećujem da se peti list, okvir mojih pisama, približava kraju. A ostaju još portreti A. Resnaisa, R. Vadića, objašnjenje zašto među njima nema razvikanih, ali isključivo pomodno zanimljivih režisera tipa M. Boissronda ili J. P. Mockya. I, kao sinteza, pokušaj odgovora na pitanje koje se toliko nameće (a ne shvaćam da se može tako o-lako prelaziti preko njega): da li se radi o novoj generaciji ili o bitno novom stilu, jeziku. O tome drugi put.

Petar SELEM

petar hadži bošković

meditacija

LIKOVNI UMETNICI IZ SKOPJA

Umesto eseja o umetnicima čije reprodukcije objavljujemo u ovom broju donosimo samo kratke biografske beleške o svakom od njih.

Valjar PETAR HADŽI BOSKOV rođen je 1928 godine u Skopju. Akademiju likovnih umetnosti završio je 1953 godine u Ljubljani u klasi Borisa Kallina, Karla Putriha, i F. Smerdija. Član je DLUM-a. Izlagao je na Savезnim izložbama u Dubrovniku (1954) i Sarajevu (1957). Grafike je izlagao na izložbi „100 listova jugoslovenske grafike“ u Kini, Burmi i Indiji. Prvu samostalnu izložbu skulptura imao je ljeta meseca ove godine u Skopju. Jula meseca 1959 zajedno sa Nikolom Martinoskim izlagao je u Salonu Tribune mladih u Novom Sadu. Izvesno vreme proveo je na studijskom putovanju u Engleskoj, Francuskoj i Belgiji. Septembra meseca 9. g. kao engleski stipendist odaz u Veliku Britaniju na usavršavanje kod Henri Mura i još nekih engleskih skulptora.

Slikarka MENČE SPIROVSKA rođena je 1930 godine u Skopju. Likovnu akademiju završila je 1955 u Zagrebu u klasi Ernesta Tomaševića. Član je DLUM-a. Svoje grafike izlagala je na skupni m izložbama Udruženja u Skopju, Beogradu, Zagrebu. Samostalnu izložbu imala je 1969 u Skopju. U inostranstvu izlaže na izložbi „Jugoslovenska grafika“ u Keptaunu, Meksiku i Kanadi.

Slikar IVAN VELKOV rođen je 1930 godine u Vranju. Diplomirao je na Akademiji likovnih umetnosti u Beogradu 1953. Specijalku je na istoj Akademiji završio u klasi Zora Petrovića. Član je DLUM-a. Izlagao je na kolektivnim izložbama DLUM-a u svim republikim centrima naše zemlje. Sa jednom grupom slikara izlagao na izložbi „Moderni jugoslovenska grafika“ u Meksiko Sitolu.

Slikar DRAGUTIN AVRAMOVSKI — Gute rođen je 1931 godine u Kamanovu. Likovnu akademiju završio je u Zagrebu u klasi Ernesta Tomaševića. Član je DLUM-a. Izlagao je na izložbama Udruženja u Skopju, Beogradu, Zagrebu. Samostalnu izložbu imao je u Skopju 1959 godine. Svoju grafiku izlagao je na II međunarodnom biennale grafike u Ljubljani, zatim u Meksiku, Francuskoj, SSSR, SAD i na biennale u Cileu.

TUDJI GRAD

(sa puta u atinu)

„voyage pour voyage...“

Dagmar me te večeri zapita kuda sam namio. Rekoh joj: polazim na putovanje... Dagmar je moja otkorašnja prijateljica, više ni ne pamtim šta me je najpre privuklo njoj: njena bleđa severnjačka put, njena dražesna zagonetnost, njeno neobično stranačko ime... Te večeri Dagmar se rastužila zbog mog odlaska.

Rekoh joj: ipak se radujem!
Dagmar se oduvek izražavala jednostavno kao u kakvoj dečjoj igri u kojoj nema vremena za preduge objašnjenja. Tada ona reče: žao mi je što putujem, žao mi je što se to ne može mimoići...
Zašto? upitah je.
Putovanje je kao smrt, reče Dagmar. Ja se radujem, rekoh.

Žao mi je što si hrabar, reče Dagmar. Tek mnogo kasnije shvatio sam zašto je baš te večeri pomislila hrabrost, možda zbog toga što sam pred polazak bio zaista prestrašen.

Pisaću ti, rekoh joj.
Dagmar se osmehnu: nemoj da mi pišeš, reče. Tada podiže sa svog stola jednu poveću knjigu, prepoznao sam u njoj „Odvade do večnosti“ Džemsa Džonsa. Pročitaj ovo, reče, otkri mi stranicu sa crvenim znamenjem na marginama. Osmehnuh se tada, smatrao sam da je to beleženje citata sa svim delinjastom. Covek nikada ne može da upamti jednu dobru knjigu, ono što mu ostaje u sećanju to je samo odraz lika u zamućenoj vodi, izobličeni i neistiniti. Zbog toga postoje knjige koje ču čitati čitavog života.

Tada pomisliah da je kratko pamćenje ipak blagodat za ljude koji su naučili da čitavog svog veka ostanu neokrnjeni i — srećni. Znam ih nekoliko i uvek sam žalio što ih nazivaju nastranim i nesmotrenim.
Neću to da čitam, rekoh joj.
Pročitacu ti ja, reče Dagmar.

„Pismo i telefonski razgovori nikada nisu mogli da ga uvere da neki drugi čovek stvarno postoji negde daleko u isto vreme kad i on postoji. Violeta ne bi postojala sve dok je ne bi video. Tek onda bi opet započinjala, onde gde bi poslednji put prestala. U međuvremenu je živela samo u njegovom sećanju, a kako čovek može da piše pismo svom vlastitom sećanju?“
Sve dok se ne vratiš računacu da si nrtav, reče Dagmar.

Tada mi otvori vrata i ja izadjoh na ulicu i ne osudih se ni da se obazrem za sobom. Te večeri bilo mi je teskobno. U dužini duše otkrio sam jednu još veću nesreću od njenog zaborava, i zaustih da naglas

kažem misao koja se tako bolno vrzma u sećanju svim putnicima: kako čovek može pouzdano računati s tim da je još uvek živ kada svi znaju da je otputovao... A u sluhu otkucavale su mi još uvek poslednje reči devojčine: sve dok se ne vratiš računacu da si mrtav...
Te noći, tumarajući dugo pustim ulicama, shvatio sam iznenada pravi razlog nejasne teskobne radosti svih putnika. Ta čarobna čar ne krije se samo u odlasku, ne krije se samo u neočekivanim susretima sa nepoznatim prirodni nepoznatim ljudima, već pre svega u sjajnoj mogućnosti povratka. Tada shvatih da se odvažni mladi sportski padobranci penju dugo u vis avionima samo stoga da bi nekoliko trenutaka kasnije mogli slobodno padati natrag. Tada shvatih da se prava sreća odlaska krije u — povratku.

Onda naučih da se vratim na čas do devojčinog prozora, da joj poverim svoje divno otkriće, svoj potajni naum da se natrag rastanem od nje da bismo se jednom opet mogli sastati... Nisam se usudio, ipak. Bilo bi ružno narušiti spokojstvo njenog sna. Otkad je znam, Dagmar po čitave noći sanja...
Te večeri dugo sam lutao, a sledećeg jutra bio sam već u Atini! Nimalo nisam bio iznenadjen tim naglim preokretom jer je u međuvremenu prošlo više dana priprema, no oni su mi neobjašnjivo iščileli iz sećanja. Pamtim samo još poslednje reči devojčine na rastanku.

Cekaću te, reče Dagmar.
Umalo se ne zasmehah jer mi se to učimilo ipak glupo.

„Kako čovek može otići tako daleko pri mutnoj svetlosti prirode?“
Bomont

Rekoh: sutradan sam već bio u Atini! Tog jutra imao sam sve uslove da se osetim savršeno izgnanikom, ničemu više nisam pripadao, i dugo sam, tog neobičnog praskozorja, zurio u nemirno osvetljeno tavanicu, verujući da sam sasvim slobodan.

Kroz sećanje su mi blago promicale slike sa puta, slike iz voza, uokvirene mutnim oknom kupea.
Dugo sam putovao. Bila je to pusta zemlja, neobično pusta zemlja, proredjenog rastiñja i krzljave mahovine kao u krselivot Dalmaciji. Pokatkad promicala samo pored gradova, ali smo retko sretili ljude na tim mimosilascima. Ljudi — kao da su nekud otputovali, kao da su se posakrali iza o-kolnih brda, izmedju kojih se pravilačno satima. Ponegde na prašnjavim drumovima pokraj pruge mimosilazili smo umorne magarce, natovarene preteškim samarima, u samljene magarce, neodlučno ukopane na mestu u prašini...
Pomislih: ljudi su ili mrtvi, ili su se po-

sakrivali, a onda prestadoh da razmišljam o njima, jer bilo je u daljini skriveno jedno mnogo značajnije njihovo naselje. Nikada dotad nisam sa takvom žudnjom i takvim uzbuđenjem iščekivao grad koji se približava...
Pa ipak doputovao sam tek tog jutra kada sam otvorio oči i zagledao se netremice u nepoznatu, senovitu tavanicu. Duboko pod prozorom, u tom sjajnom i šumnom svetu koji se budi, naslutio sam i jedan sasvim nepoznat zvuk i namah mi se sećanje ispunilo slikom iz detinjstva kada sam jednog mutnog praskozorja iznenada bio probuđen dalekim kukurikanjem iz susednog letnjikovca... Ovog puta taj čudni zvuk koji prati buđenje, kao neko neprimodno znamenje, dopirao je odasvud i moja sanjnost nije bila u stanju da mu nadene ime i otkrije poreklo.

Verovao sam tog jutra da sam sasvim otuđjen, da sam savršeno slobodan i grozničavo sam se pripremao za prvi silazak u grad. Naumio sam: biće to lutanje bez ikakvog plana, biće to tumaranje s kraja na kraj nepoznatog grada, biće to slobodno osvajanje!... Svega nekoliko časova kasnije uverio sam se u suprotno, zatekao sam sebe opet sasvim prestrašenog!

Oduvek smo bili jaki. Oduvek smo bili vešti. Jednom smo načinili oružje od kame-nica, a nešto kasnije zamenili smo ga spravama od metala. Ukrotili smo vodu, zaseljali zemlju, osvojili smo daleka prostranstva vazduha. Još malo nam preostaje pa ćemo naučiti kako se putuje sa zvezde na zvezdu... Pa ipak, jednom smo nadmašili i sebe same! Bilo je to davno, onoga dana kada smo izmislili gradove! Tada smo za naved postali zatočnici. Nikada se više nećemo osloboditi!...

Tog prepodneva pomišljao sam da je prisnost s kojom tumaram nepoznatim ulicama Aline samo probudjeno ljubopitstvo, samo izraz naklonosti Pomišljao sam: eto, dovoljno je da u ovakvom jednom gradu provedeš samo nekoliko časova, pa da se potajno i neprimetno identifikuješ sa njim, možda zbog toga što on spada u one reke gradove u svetu koji zahtevaju od svakog stranca da odmah postane njihov stanovnik... Casak kasnije shvatio sam da sam zarobljen!

Pamtim još uvek onu savršeno nežnu i savršeno jednostavnu devojku koja je ostala tako daleko, delinjasto verujući da sam mrtav onda kada najžešće živim, pa ipak, ko bi me mogao uveriti da ona negde daleko „u isto vreme postoji kad i ja postojim!“
Nehotice sam naslućivao da imam čast da prisustvujem odumiranju jedne svoje ličnosti, a moji uzaludni pokušaji da se održim očuvan i netaknut u svojoj rođenoj koži potsećali su me na ono jalovo posled-

nje dovikivanje dva čoveka koji se rastaju na pristanišnom molu čije je glasove potpuno zagušilo trubljenje brodske sirene... Shvatio sam da je u pitanju mnogo značajniji događaj od obične identifikacije i razumeo sam najzad onog nesrećnog Bitorovog večitog putnika izmedju dva grada koji kao udvojeni stanovnik ima i udvojen život. I razumeo sam zašto je za njega bilo gotovo nemoguće da reši svoju životnu alternativu...
Teško je, gotovo je nemoguće biti samo putnik-namerik. Te fantastične i svemogućke mašine za živanje koje smo jednog nazvali gradovima nadmašile su i nadjačale svoje stvaraoce i istrgle se iz ruku svojih animatora. No, mi smo još uvek u zabludi, mi ipak verujemo da jesmo i da ćemo uvek biti njihovi pravi sopstvenici, a zaboravljamo da se u njihovim ogromnim nepomičnim telima krije veća snaga nego što se može i naslutiti.

Zbog toga ponekad bivamo ulovljeni tananim i nevidljivim nitima njihove prisnosti, kao muva u paukovoj mreži. I sve zbog toga što smo prevideli kod jednog grada njegovu sposobnost da potični, da obljubi, da zatoči... Ne pamtim više da je jedan grad nekada davno imao svoje rođenje, bolno kao što ga ima i čovek, da je proživio svoje mukotrpno detinjstvo, da je imao svoj život, dug koliko i život istorije, i da će nas najzad — nadživeti!

Ne postoji grad blizak životu čoveka ili životinje kao što je Atina. Njegov prividni vek traje samo od izlaska do zalaska sunca. Od rumenog svitanja na dalekom pristaništu i na morskoj pučini, pa do bilještavog požara koji u sumrak zapali sve neone na fasadama. Čini ti se da su ti potrebne godine živanja u samo jednoj njegovoj ulici da bi mogao da prepoznas njeno prerušavanje u svako doba dana. Zavoleo sam Atinu...
„Reka je kao i duša. Ona uvek ima lepotu svega što se u njoj ogledalo.“
J. Dučić

Duša je kao i reka. Nije me stid da parafraziram. Vraćajući se bio sam siguran, otkrenud, da opet hitam ka nepoznatom. A vraćao sam se...
Tek pod njenim prozorom znao sam pouzdanu da je sve svršeno. Nije lako ostaviti ženu koju voliš, a još je teže prikupiti dovoljno hrabrosti za ponovno viđenje.
Vratio si se? upita me Dagmar.
Vratio sam se, rekoh.
A činilo mi se da me je stid zbog toga što joj nešto prečutkujem.

Vuk VUCO